

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

NILS WAHL

6 päivänä helmikuuta 2019¹

Asia C-724/17

Vantaan kaupunki

vastaan

Skanska Industrial Solutions Oy,

NCC Industry Oy ja

Asfaltmix Oy

(Ennakkoratkaisupyyntö – Korkein oikeus (Suomi))

Ennakkoratkaisupyyntö – SEUT 101 artikla – Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano – Yksityisoikeudellinen vastuu – Vahingonkorvauskanne – Unionin kilpailuoikeuden vastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaaminen – Korvauksen saamisen edellytykset – Korvauksen maksamisesta vastuussa olevat henkilöt – Yrityksen käsite – Taloudellisen jatkuvuuden periaate

1. Nyt käsiteltävä asia koskee edellytyksiä, joita sovelletaan yksityisoikeudelliseen vastuuseen unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta; edesmennyt julkisasiamies Van Gerven argumentoi voimakkaasti kyseisen vastuun puolesta noin 25 vuotta sitten asiassa Banks antamassaan merkittävässä ratkaisuehdotuksessa.² Kyseinen ratkaisuehdotus herätti minussa jo aikoinaan vastakaikua, ja se toimii innoituksen lähteenä vielä nykyäänkin. Olen siis iloinen voidessani saattaa toimikauteni julkisasiamiehenä päätökseen antamalla ratkaisuehdotuksen juuri tällä alalla ja kehittää edelleen ratkaisuehdotuksen Banks perintöä.

2. Kyseisen ratkaisuehdotuksen jälkeen yksityisoikeudellisen vastuun alalla on tapahtunut huomattavaa kehitystä oikeuskäytännössä³ ja lainsäädännössä.⁴ Useat perustavanlaatuista merkitystä omaavat kysymykset ovat kuitenkin vielä ratkaisematta. Yksi näistä kysymyksistä koskee niitä henkilöitä, joiden voidaan katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvista vahingoista.

3. Kun kilpailuviranomaiset suorittavat unionin kilpailuoikeuden julkisoikeudellista täytäntöönpanoa, taloudellisen jatkuvuuden periaatetta sovelletaan, jotta voidaan määrittää ne henkilöt, jotka ovat vastuussa kyseisten sääntöjen rikkomisesta. Kyseisen periaatteen, joka perustuu kilpailua koskevissa EUT-sopimuksen määräyksissä tarkoitetun yrityksen käsitteen laajaan tulkintaan, mukaan vastuuta ei

¹ Alkuperäinen kieli: englanti.

² Julkisasiamies Van Gervenin ratkaisuehdotus Banks (C-128/92, EU:C:1993:860).

³ Ennen kaikkea tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

⁴ Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU (EUVL 2014, L 349, s. 1).

ole rajattu siihen oikeudelliseen yksikköön, joka on osallistunut kilpailua rajoittavaan menettelyyn. Uudelleenjärjestelyjen tai muiden yhtiörakenteessa tehtyjen muutosten osalta seuraamusmaksu voidaan määrätä jokaiselle yksikölle, joka on taloudelliselta kannalta sama kuin unionin kilpailuoikeutta rikkonut yksikkö.⁵

4. Nyt käsiteltävässä asiassa tulee esiin kysymys siitä, onko kyseistä unionin kilpailuoikeuden perustavanlaatuista periaatetta sovellettava myös unionin kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteydessä. Unionin tuomioistuimelta tiedustellaan erityisesti, voidaanko yhtiön, joka on jatkanut kartelliin osallisen liiketoimintaa, katsoa yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä olevan korvausvastuussa SEUT 101 artiklan rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

5. Suomen oikeuden mukaan korvausvastuussa on lähtökohtaisesti vain se oikeussubjekti, joka on aiheuttanut vahingon.

6. Suomen osakeyhtiölainsäädännön mukaan jokainen osakeyhtiö on erillinen oikeushenkilö, jolla on oma varallisuutensa ja omat vastuunsa.

7. Siltä osin kuin on lisäksi kyse korvauksen saamisen edellytyksistä sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun yhteydessä se, joka tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttaa toiselle vahingon, on Suomen oikeuden mukaan velvollinen sen korvaamaan.

II Tosiseikat, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

8. Vuosina 1994–2002 Suomessa toimi asfalttimarkkinoilla kartelli. Korkein hallinto-oikeus (Suomi) määräsi 29.9.2009 antamallaan päätöksellä seitsemälle yhtiölle seuraamusmaksuja kilpailua rajoittavasta menettelystä, jonka katsottiin olevan kansallisen kilpailunrajoituslain ja nykyisen SEUT 101 artiklan vastaista (koska kartelli vaikutti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan).

9. Yksi näistä yhtiöistä, jotka määrättiin maksamaan seuraamusmaksu, oli Lemminkäinen Oyj, jonka kanssa Vantaan kaupunki oli tehnyt useita sopimuksia asfalttiurakoista vuosien 1998 ja 2001 välisenä aikana.

10. Lemminkäinen Oyj:stä poiketen eräät muut kartelliin osallistuneet yhtiöt eli Sata-Asfaltti Oy, Interasfaltti Oy ja Asfalttinieli Oy on tämän jälkeen purettu vapaaehtoisissa selvitysmenettelyissä, ja niiden ainoat osakkeenomistajat, nykyisiltä nimiltään Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy ja Asfaltmix Oy, ovat saaneet tytäryhtiöidensä liikeomaisuuden itselleen ja jatkaneet niiden liiketoimintaa.

11. Korkein hallinto-oikeus määräsi siten taloudellisen jatkuvuuden periaatteen nojalla seuraamusmaksun Skanska Industrial Solutions Oy:lle sen oman ja Sata-Asfaltti Oy:n menettelyn perusteella, NCC Industry Oy:lle Interasfaltti Oy:n menettelyn perusteella ja Asfaltmix Oy:lle Asfalttinieli Oy:n menettelyn perusteella.

⁵ Ks. kyseisen periaatteen varhaisesta muodosta tuomio 28.3.1984, Compagnie Royale Asturienne des Mines ja Rheinzink v. komissio (29/83 ja 30/83, EU:C:1984:130, 9 kohta). Ks. viimeaikaisempina esimerkkeinä tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Participazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, 145 kohta); tuomio 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 59 kohta); tuomio 11.12.2007, ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775, 45 ja 46 kohta) ja tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 39 ja 40 kohta).

12. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen Vantaan kaupunki nosti seuraamusmaksuun tuomittuja yhtiöitä, muun muassa Skanska Industrial Solutions Oy:tä, NCC Industry Oy:tä ja Asfaltmix Oy:tä, vastaan Helsingin käräjäoikeudessa yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen.

13. Vantaan kaupunki vaati kyseisissä oikeudenkäynneissä, että mainitut yhtiöt veloitetaan maksamaan yhteisvastuullisesti vahingonkorvausta ylihinnasta, jonka Vantaan kaupunki oli maksanut kartellin vuoksi. Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy ja Asfaltmix Oy kiistivät kanteen muun muassa sillä perusteella, ettei niiden voitu katsoa olevan vastuussa oikeudellisesti itsenäisten yhtiöiden väitetyistä aiheuttamista vahingoista. Ne väittivät siis, että korvausvaatimukset olisi pitänyt kohdistaa selvitysmenettelyissä purettuihin yhtiöihin. Ne olivat sitä mieltä, että kun vaatimuksia ei ollut esitetty niiden vapaaehtoisten selvitysmenettelyjen yhteydessä, joissa kartelliin osallistuneet yhtiöt oli purettu, saatavat olivat lakanneet.

14. Kansallisen oikeudenkäynnin keskiössä on siis kysymys siitä, voidaanko Skanska Industrial Solutions Oy:n, NCC Industry Oy:n ja Asfaltmix Oy:n katsoa olevan vastuussa Sata-Asfaltti Oy:n, Interasfaltti Oy:n ja Asfalttinelio Oy:n kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamisesta.

15. Käräjäoikeus katsoi, että jos taloudellisen jatkuvuuden periaatetta ei sovelleta tällaiseen tilanteeseen, yksityisen voi olla käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa vaatia korvausta merkityksellisten kilpailusääntöjen rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Näin on erityisesti tilanteessa, jossa kilpailurikkomukseen syyllistyneen yhtiön toiminta on päättynyt ja yhtiö on purkautunut. Tämän seurauksena käräjäoikeus katsoi, että SEUT 101 artiklan tehokkuuden varmistamiseksi sekä seuraamusmaksuvastuun että vahingonkorvausvastuun kohdentamisessa olisi sovellettava samoja periaatteita. Käräjäoikeus päätteli tämän perusteella, että Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy ja Asfaltmix Oy olivat velvollisia korvaamaan Sata-Asfaltti Oy:n, Interasfaltti Oy:n ja Asfalttinelio Oy:n kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneen vahingon.

16. Kyseiseen tuomioon haettiin muutosta Helsingin hovioikeudelta. Hovioikeus katsoi, ettei ole perusteita soveltaa taloudellisen jatkuvuuden periaatetta kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin yksityisoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin. Kyseisen tuomioistuimen näkemyksen mukaan unionin kilpailuoikeuden tehokkuuden nojalla ei voida puuttua sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskeviin, kansalliseen oikeusjärjestykseen perustuviin perustavanlaatuisiin periaatteisiin. Seuraamusmaksua määrättäessä sovellettuja periaatteita ei ole sovellettava yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä, jollei tätä koskevia tarkempia säännöksiä tai määräyksiä ole annettu. Hovioikeus siis hylkäsi Vantaan kaupungin vaatimukset siltä osin, kuin ne oli kohdistettu Skanska Industrial Solutions Oy:öön, NCC Industry Oy:öön ja Asfaltmix Oy:öön Sata-Asfaltti Oy:n, Interasfaltti Oy:n ja Asfalttinelio Oy:n menettelyn perusteella.

17. Tässä samassa oikeudenkäynnissä Helsingin hovioikeus tuomitsi Lemminkäinen Oyj:n maksamaan Vantaan kaupungille korvausta kartellista aiheutuneesta vahingosta. Lemminkäinen Oyj on sittemmin maksanut tuomitun korvauksen kaupungille.

18. Vantaan kaupungin tavoin Lemminkäinen Oyj pyysi kuitenkin korkeimmalta oikeudelta valituslupaa, joka sille myönnettiin. Lemminkäinen Oyj vaatii muun muassa, että sen maksettavaksi tuomittua korvausta alennetaan sillä perusteella, että Vantaan kaupunki ei ole vaatinut korvausta kartelliin osallistuneilta (tätä nykyä puretuilta) yhtiöiltä. Korkein oikeus myönsi Vantaan kaupungille valituslupan siitä kysymyksestä, voidaanko Skanska Industrial Solutions Oy:n, NCC Industry Oy:n ja Asfaltmix Oy:n katsoa olevan yksityisoikeudellisessa vastuussa taloudellisen jatkuvuuden periaatteen nojalla.

19. Korkeimman oikeuden on näiden sille esitettyjen argumenttien valossa otettava nyt kantaa siihen, voidaanko korvausvastuu kohdistaa yhtiöön, joka on ottanut haltuunsa kartelliin osallisen yhtiön – joka on sittemmin purettu vapaaehtoisessa selvitysmenettelyssä – liiketoiminnan. Korkein oikeus selittää tältä osin, että sopimussuhteen ulkopuolisessa vastuussa lähtökohtana on Suomen oikeuden mukaan, että korvausvastuussa voidaan katsoa olevan vain sen (oikeus)henkilön, joka on aiheuttanut vahingon. Asia on näin lukuun ottamatta tiettyjä tilanteita, joissa vastuun samastamisen (lifting the corporate veil) on katsottu olevan tarpeen sen varmistamiseksi, ettei vastuuta kierretä perusteettomasti.

20. Koska korkeimmalla oikeudella on epäilyjä unionin oikeuden asianmukaisesta tulkinnasta, se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1. Määritetäänkö se, mitkä tahot ovat vastuussa SEUT 101 artiklan vastaisen menettelyn aiheuttaman vahingon korvaamisesta, suoraan kyseistä artiklaa soveltamalla vai kansallisten sääntöjen perusteella?
2. Jos vastuutahot määritetään suoraan SEUT 101 artiklan perusteella, ovatko korvausvastuussa ne tahot, jotka kuuluvat artiklassa mainitun yrityksen käsitteen piiriin? Sovelletaanko korvausvastuussa olevia tahoja määrittäessä samoja periaatteita, joita unionin tuomioistuin on soveltanut vastuussa olevien tahojen määrittämiseen seuraamusmaksua koskeissa asioissa ja joiden mukaan vastuu voi erityisesti perustua samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuulumiseen tai taloudelliseen jatkuvuuteen?
3. Jos vastuutahot määritetään jäsenvaltion kansallisten sääntöjen perusteella, onko unionin oikeuden tehokkuusvaatimuksen kanssa ristiriidassa sellainen kansallinen säännöstö, jonka mukaan yhtiö, joka hankittuaan SEUT 101 artiklan vastaiseen kartelliin osallistuneen yhtiön koko osakekannan on purkanut kyseisen yhtiön ja jatkanut sen liiketoimintaa, ei ole vastuussa kyseisen yhtiön kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamisesta, vaikka korvauksen saaminen puretulta yhtiöltä olisi käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa? Muodostaako tehokkuusvaatimus esteen jäsenvaltion sisäisen oikeuden sellaiselle tulkinnalle, joka asettaa korvausvastuun edellytykseksi sen, että kuvatus kaltaisen yritysjärjestely on toteutettu lainvastaisesti tai keinotekoisesti kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun välttämiseksi taikka muutoin vilpillisesti, tai ainakin sen, että yhtiö on tiennyt tai sen olisi pitänyt tietää kilpailurikkomuksesta toteuttaessaan yritysjärjestelyn?”

21. Vantaan kaupunki, Skanska Industrial Solutions Oy (jäljempänä Skanska), NCC Industry Oy (jäljempänä NCC Industry) ja Asfaltmix Oy (jäljempänä Asfaltmix), Suomen, Italian ja Puolan hallitukset sekä Euroopan komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia. Asfaltmixia sekä Italian ja Puolan hallituksia lukuun ottamatta kyseiset osapuolet esittivät myös suulliset lausumat 16.1.2019 pidetyssä istunnossa.

III Asian arviointi

22. Tämä asia koskee unionin kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon perustavanlaatuista näkökohtaa eli unionin oikeuden ja jäsenvaltioiden kansallisten oikeuksien välisiä suhteita säänneltäessä unionin kilpailuoikeuden rikkomiseen perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia. Periaatteet, joita sovelletaan yksityisoikeudelliseen vastuuseen unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta, perustuvat näet laajalti unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Vaikka unionin tuomioistuin on

johtanut perussopimuksista oikeuden vaatia korvausta unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta⁶ ja antanut ohjeita joistakin vahingonkorvausoikeuteen liittyvistä erityisistä seikoista,⁷ unionin kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano perustuu kuitenkin myös kansalliseen yksityisoikeuteen ja kansallisiin menettelysääntöihin.

23. Unionin lainsäätäjä on pyrkinyt selventämään unionin oikeuden ja jäsenvaltioiden kansallisten oikeuksien välistä vuorovaikutusta direktiivissä 2014/104, joka ei ole ajallisesti sovellettavissa nyt käsiteltävään asiaan. Mainitulla direktiivillä on yhdenmukaistettu nykyään eräät kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisissa tuomioistuimissa nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin liittyvät seikat. Oikeuskäytännön tavoin kyseisessä direktiivissä jätetään kuitenkin vastaamatta useisiin periaatteellisiin kysymyksiin.

24. Yksi näistä kysymyksistä koskee sitä, miten (ja erityisesti minkä oikeusperustan nojalla) on määritettävä ne henkilöt, joiden on katsottava olevan vastuussa unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Unionin tuomioistuimella on nyt käsiteltävässä asiassa mahdollisuus tarkastella tätä kysymystä: unionin tuomioistuinta pyydetään ottamaan kantaa siihen, missä laajuudessa unionin oikeudessa määrätään siitä, miten vastuu olisi kohdennettava kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisissa tuomioistuimissa nostetuissa yksityisoikeudellisissa vahingonkorvauskanteissa.

25. Ennen kuin tätä kysymystä ryhdytään tarkastelemaan, on syytä esittää muutamia alustavia huomautuksia unionin kilpailuoikeuden yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa koskevasta järjestelmästä.

A Johdanto: unionin kilpailuoikeuden yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa koskeva järjestelmä

26. Sopimussuhteen ulkopuolisesta vastuusta eurooppalaisissa oikeusjärjestelmissä on todettava yleisesti, että yksityisoikeudellisella vahingonkorvauskanteella on mahdollista hakea korvausta tietystä menettelystä tai toiminnasta aiheutuneesta vahingosta. Tällaisia tuomioistuimissa esitettyjä vaatimuksia koskeviin täsmällisiin puitteisiin sovelletaan kuitenkin eri oikeusjärjestelmissä hämmästyttävän erilaisia sääntöjä ja periaatteita. Unionin jäsenvaltioissa vallitsevat erilaiset oikeusperinteet selittävät sitä, miksi eroja on olemassa muun muassa siltä osin, kuin on kyse siitä, minkälainen menettely voi johtaa vastuun syntymiseen (esimerkiksi rikkomusperusteiset tort, delikti ja kvasi-delikti tai ankara vastuu), niistä henkilöistä, joita pidetään vahinkoa kärsineinä osapuolina, syy-yhteydestä, niistä henkilöistä, joiden voidaan katsoa olevan vastuussa väitetystä vahingosta, ja sellaisten vahinkojen lajeista, joiden osalta korvausta voidaan saada.

27. Näistä eroavaisuuksista huolimatta korvausvaatimuksilla on Euroopassa ensisijaisesti varmaankin hyvittävä ja korvaava (restitutio ad integrum) tehtävä. Vaikka korvausvelvollisuudella voi tietyissä yhteyksissä olla myös ennaltaehkäisevä tehtävä, se, että vahingonkorvausvastuulla itsessään ehkäistään ennalta ei-toivottua käyttäytymistä (tai että se toimii rangaistuksena tällaisesta käyttäytymisestä), on luultavasti harvinaisempi ilmiö Euroopan oikeudellisessa toimintaympäristössä.

⁶ Tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465 26 kohta) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 60 kohta).

⁷ Ks. esim. tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95–97 kohta); tuomio 14.6.2011, Pfeiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, 32 kohta) ja tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 37 kohta).

28. Unionin kilpailuoikeuden yhteydessä vahingonkorvauskanteilla on kuitenkin tarkoitus täyttää nämä molemmat tehtävät. Unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevalla vaatimuksella on yhtäältä korvaava tehtävä. Yksityiset voivat tällaisten vaatimusten avulla hakea *täyttä* korvausta mistä tahansa niille unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta väitetysti aiheutuneesta vahingosta.⁸ Kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamista koskeva yksityisoikeudellinen vaatimus voi toisaalta olla myös ennaltaehkäisevä, ja sillä täydennetään näin julkisoikeudellista täytäntöönpanoa.

1. Unionin kilpailuoikeuden täydelle tehokkuudelle ja ennaltaehkäisevälle vaikutukselle oikeuskäytännössä annettu painoarvo

29. Käyttämällä voimakkaita ilmauksia eli puhumalla oikeuksista ja unionin kilpailuoikeuden tehokkuudesta unionin tuomioistuin on antanut erityistä painoarvoa unionin kilpailuoikeuden rikkomisista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevien kanteiden ennaltaehkäisevälle tehtävälle.

30. Unionin tuomioistuin on luonut pohjan yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa koskevalle järjestelmälle Euroopan unionissa tuomioissaan Courage ja Crehan⁹ ja Manfredi ym.¹⁰ Kyseissä asioissa unionin tuomioistuin vahvisti – jokaisella olevan – oikeuden vaatia korvausta kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutuneesta vahingosta.¹¹

a) Kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvien yksityisoikeudellisten vahingonkorvauskanteiden kaksiosainen tehtävä

31. Oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, ettei oikeutta vaatia korvausta ole vahvistettu kuitenkaan pelkästään sen varmistamiseksi, että kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutunut vahinko korvataan. Tällainen oikeus liittyi pikemminkin tarpeeseen varmistaa unionin kilpailuoikeuden täysi tehokkuus.¹² Unionin tuomioistuin on tältä osin nimenomaisesti katsonut, että oikeus vaatia vahingonkorvausta vahvistaa unionin kilpailuoikeuden tehokkuutta, koska sen johdosta kilpailua rajoittavien sopimusten tekeminen tai muihin kilpailua rajoittaviin menettelytapoihin ja järjestelyihin osallistuminen – tavalla, jota usein peitellään – on yritysten kannalta vähemmän houkuttelevaa. Kansallisissa tuomioistuimissa nostetuilla yksityisoikeudellisilla vahingonkorvauskanteilla voidaan siis ylläpitää toimivaa kilpailua Euroopan unionissa.¹³ Kyseisillä kanteilla voidaan toisin sanoen ehkäistä ennalta se, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailun kannalta haitallisesti.

32. On kuitenkin tärkeää huomata, että vaikka unionin tuomioistuin on vahvistanut SEUT 101 artiklan nojalla oikeuden vaatia vahingonkorvausta, se on toistaiseksi pidättynyt määrittelemästä selkeästi yksityisoikeudellista vastuuta koskevia perusedellytyksiä. Lisäksi on selvää, että ne menettelylliset ja aineelliset puitteet, jotka ovat tarpeen vahingonkorvauksen saamiseksi tuomioistuimessa, kuuluvat lähtökohtaisesti kansallisen oikeuden alaan.¹⁴ Kuten unionin tuomioistuin on katsonut tuomiosta Courage ja Crehan ja tuomiosta Manfredi ym. lähtien antamissaan ratkaisuissa, on niin, että koska unioni ei ole antanut tätä asiaa koskevia säännöksiä, jäsenvaltioiden on annettava menettelysäännöt,

⁸ Ks. erityisesti tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 ja 96 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁹ Tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465).

¹⁰ Tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

¹¹ Unionin tuomioistuin oli jo ennen 20.9.2001 annettua tuomiota Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465) katsonut, että nykyisillä SEUT 101 ja SEUT 102 artiklalla on välitön oikeusvaikutus. Ks. tuomio 30.1.1974, BRT ja Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs (127/73, EU:C:1974:6, 16 kohta) ja tuomio 18.3.1997, Guérin automobiles v. komissio (C-282/95 P, EU:C:1997:159, 39 kohta).

¹² Tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 24–26 kohta) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 59 kohta).

¹³ Tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 27 kohta) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 91 kohta). Ks. lisäksi tuomio 14.6.2011, Pfeiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, 29 kohta); tuomio 6.11.2012, Otis ym. (C-199/11, EU:C:2012:684, 42 kohta); tuomio 6.6.2013, Donau Chemie ym. (C-536/11, EU:C:2013:366, 23 kohta) ja tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 23 kohta).

¹⁴ Tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 62 kohta).

joiden mukaisesti käytetään oikeutta saada korvaus SEUT 101 artiklan (tai SEUT 102 artiklan) rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta, mukaan lukien syy-yhteyden käsitteen soveltamissäännöt. Jäsenvaltioiden on kuitenkin varmistettava, että kyseiset kansalliset säännöt ovat vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen mukaisia.¹⁵

33. On kuitenkin kysyttävä, mihin vahingonkorvauskanteita koskeviin kysymyksiin sovelletaan unionin oikeutta ja mitkä kysymykset kuuluvat sitä vastoin jäsenvaltioiden kansallisen oikeuden soveltamisalaan? Vastaus tähän kysymykseen voidaan mielestäni johtaa uudemmassa oikeuskäytännöstä.

b) Unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen vuorovaikutus ja ennaltaehkäisevän vaikutuksen vakiinnuttaminen kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvien yksityisoikeudellisten vahingonkorvauskanteiden tavoitteeksi

34. Unionin tuomioistuimen tuomio Kone¹⁶ on erityisen merkityksellinen tähän kysymykseen vastattaessa. Unionin tuomioistuin katsoi kyseisessä asiassa, että kartellin varjossa toteutetun ylihinnoittelun (umbrella pricing) uhrit – yksityiset, joille on aiheutunut välillistä vahinkoa SEUT 101 artiklan rikkomisesta johtuneesta hintojen nousemisesta – voivat vaatia korvausta tällaisesta vahingosta yksityisoikeudellisella vahingonkorvauskanteella. Unionin tuomioistuin siis katsoi, että SEUT 101 artikla on esteenä syy-yhteyttä koskevalle kansalliselle säännökselle, jossa suljetaan alusta alkaen pois mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta kartellin varjossa toteutetusta ylihinnoittelusta aiheutuneesta vahingosta.¹⁷

35. Esiin tulee kaksi toisiinsa liittyvää kysymystä.

36. Ensimmäiseksi näet unionin tuomioistuin totesi tuomiossa Kone uudestaan, että jäsenvaltioiden on annettava menettelysäännöt, joiden mukaisesti käytetään oikeutta saada vahingonkorvausta SEUT 101 artiklassa kielletystä yhteistoimintajärjestelystä tai menettelytavasta, mukaan lukien syy-yhteyden käsitteen soveltamissäännöt. Jäsenvaltioiden on kuitenkin varmistettava, että kyseiset kansalliset säännöt ovat vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen mukaisia. Kyseessä olevat säännöt eivät siis saa olla epäedullisempia kuin ne, joilla säännellään samankaltaisten, kansallisessa oikeudessa vahvistettujen oikeuksien rikkomisia koskevia kanteita, eivätkä ne saa olla sellaisia, että unionin oikeudessa vahvistettujen oikeuksien käyttäminen on suhteettoman vaikeaa tai käytännössä mahdotonta.¹⁸

37. Kyseisen lausuman perusteella voisi siis näyttää siltä, että kaikkien kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavien kansallisten sääntöjen yhteensoveltuvuutta unionin oikeuden kanssa on tarkasteltava perinteisen vastaavuutta ja tehokkuutta koskevan arviointiperusteen nojalla. Ei pitäisi kuitenkaan jättää huomiotta, että kyseisen yleisen lausuman esitettyään unionin tuomioistuin katsoi kilpailuoikeuden muodostamassa erityisessä asiayhteydessä, että asiaa koskevien kansallisten sääntöjen soveltaminen ei saa haitata SEUT 101 artiklan tehokasta soveltamista.¹⁹ Kuten tarkempi tarkastelu osoittaa, mainittuun tuomioon sisältyvä myöhempi arviointi esitetäänkin ottamalla lähtökohdaksi SEUT 101 artiklan täysi tehokkuus.²⁰

15 Tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 29 kohta) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 62 kohta).

16 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317).

17 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 37 kohta).

18 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 24 ja 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

19 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

20 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 27 kohta ja sitä seuraavat kohdat, erityisesti 34 kohta). Ks. vertailun vuoksi vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen soveltamisesta tuomio 14.6.2011, Pfeiderer, C-360/09 (EU:C:2011:389, 30–32 kohta) ja tuomio 6.6.2013, Donau Chemie ym. (C-536/11, EU:C:2013:366, 32–34 kohta).

38. Unionin tuomioistuimen käyttämät perustelut vaikuttavat minusta sellaisilta, että niissä selkeästi edellytetään muutakin kuin pelkkää vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen nojalla tehtyä arviointia. Perusteluissa vaaditaan nähdäkseni riidanalaisen kansallisen säännön yhteensoveltuvuuden arvioimista SEUT 101 artiklan täyden tehokkuuden valossa.

39. Yhtäältä vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteen nojalla tehdyn arvioinnin ja toisaalta SEUT 101 artiklan täyden tehokkuuteen perustuvan arvioinnin välinen ero on merkittävä. Sen avulla voidaan viitoittaa unionin oikeudessa ja jäsenvaltioiden sisäisissä oikeusjärjestyksissä säänneltyjen kysymysten välinen rajalinja.

40. Oikeuskäytännöstä tekemäni tulkinnan mukaan vastaavuutta ja tehokkuutta koskevaa perinteistä arviointiperustetta sovelletaan yksinomaan ”vahingon korvaamisen vaatimista koskevan oikeuden käyttämiseen [kansallisissa tuomioistuimissa] liittyv[iin] menettelysääntöihin”. Kyseistä arviointiperustetta sovelletaan toisin sanoen sääntöihin, jotka liittyvät (tavalla tai toisella) korvauksen vaatimista koskevan oikeuden *soveltamiseen* tuomioistuimessa.²¹ Jäsenvaltioiden asiana on vahvistaa tällaiset säännöt.

41. Vahingon korvaamisen vaatimista koskevan oikeuden perustavista edellytyksistä (kuten syy-yhteys) on todettava, että tällaisia edellytyksiä tarkastellaan SEUT 101 artiklan nojalla.

42. On tietysti totta, että unionin tuomioistuin pidättyi tuomiossa Kone esittämästä käsitteen ”syy-yhteys” nimenomaista määritelmää unionin oikeuden kannalta. Se teki näin julkisasiamies Kokottin ehdotuksesta poiketen.²² Unionin tuomioistuin eteni sen sijaan varovasti (kuten se usein tekee) ja rajasi vastauksena siihen, mikä oli täysin välttämätöntä sen tarkasteltavana tuolloin olleessa asiassa.²³ Unionin tuomioistuin katsoi siten SEUT 101 artiklan täyden tehokkuuteen viitaten, että kyseinen EUT-sopimuksen määräys on esteenä kansalliselle syy-yhteyttä koskevalle säännölle, jossa suljetaan alusta alkaen pois mahdollisuus vaatia korvausta vahingoista, jotka perustuvat kartellin varjossa toteutettuun ylihinnointiluun.

43. Vaikka unionin tuomioistuin siis jätti syy-yhteyden käsitteen merkityksen kehittämisen tulevan oikeuskäytännön tehtäväksi, tämän ei mielestäni pitäisi ymmärtää merkitsevän sitä, että niihin edellytyksiin, jotka muodostavat vahingonkorvausvaatimuksen todellisen kulmakiven, sovelletaan kansallista oikeutta.

44. Toiseksi – SEUT 101 artiklan täydelle tehokkuudelle annetun painoarvon läheisenä jatkumona – unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamisen vaatimista koskevan oikeuden perusta yhdistettiin tuomiossa Kone tiukasti ennaltaehkäisevään vaikutukseen. Unionin tuomioistuin näet katsoi, ettei suoraa syy-yhteyttä edellyttävää sääntöä voida soveltaa yksityisoikeudellisen vastuun osoittamiseksi, ja totesi, että SEUT 101 artikla on esteenä kansalliselle säännölle, jossa suljetaan pois kartelliin kuuluvien yritysten yksityisoikeudellinen vastuu vahingosta, joka on aiheutunut hintojen nousemisesta markkinoilla kilpailua rajoittavan menettelyn seurauksena.²⁴

21 Juuri tätä seikkaa julkisasiamies Kokott on kuvannut vahingon korvaamisen vaatimista koskevaan oikeuteen liittyvänä *miten*-kysymyksenä. Ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:45, 23 kohta). Lisäksi voisi olla mahdollista tehdä ero myös oikeussuojaa koskevien sääntöjen ja täysin menettelyllisten sääntöjen välillä, kuten myös niiden unionin oikeuteen perustuvien vaatimusten välillä, jotka tällaisten sääntöjen on täytettävä. Ks. tältä osin W. Van Gerven, ”Of rights, remedies and procedures”, Common Market Law Review, nide 37, 2000, s. 501–536, erityisesti s. 503 ja 504.

22 Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:45, 31 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

23 C. Sunstein, One case at a time: judicial minimalism on the Supreme Court, Harvard, Harvard University Press, 1999. Oikeudellisesta minimalismista unionissa D. Sarmiento, ”Half a case at a time: dealing with judicial minimalism at the European Court of Justice”, teoksessa M. Claes ym., Constitutional conversations, Cambridge, Intersentia, 2012, s. 11–40.

24 Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 37 kohta).

45. Kartellin varjossa toteutetusta ylihinnoittelusta (umbrella pricing) aiheutunut ”vahinko” on seurausta sellaisen henkilön tekemästä itsenäisestä hinnoittelupäätöksestä, joka ei osallistu riidanalaiseen kilpailua rajoittavaan menettelyyn. Tällainen päätös saattaa vaikuttaa suureen määrään yksityisiä. Niiden yksityisten määrä, joilla on suoraan SEUT 101 artiklan (tai SEUT 102 artikla) nojalla oikeus vaatia vahingonkorvausta unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, kasvaa tämän vuoksi huomattavasti. Tämän perusteella tuomiossa Kone omaksuttu ratkaisu merkitsee ratkaisevaa askelta vakiinnutettaessa kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvilla vahingonkorvauskanteilla olevaa tehtävää välineenä, jolla on tarkoitus ehkäistä ennalta, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailua rajoittavalla tavalla.

2. Onko ennaltaehkäisevälle vaikutukselle annettu painoarvo oikeutettu?

46. Vaikka tuomiossa Kone esitetyn ratkaisun käytännön lisäarvosta voitaisiin kaiken kaikkiaan sanoa paljonkin yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa koskevan järjestelmän tehokkuuden kannalta, se, että unionin tuomioistuin korosti ennaltaehkäisevää vaikutusta *yleensä*, on mielestäni oikeutettua useista syistä. Tuon lyhyesti esiin niistä kaksi.

47. Haluan ensinnäkin huomauttaa, että – kuten unionin tuomioistuin on todennut – yksityisoikeudellinen täytäntöönpano vahingonkorvauskanteilla tehostaa entisestään kilpailua rajoittavaan käyttäytymiseen kohdistuvaa ennaltaehkäisevää vaikutusta, eikä julkisoikeudellisella täytäntöönpanolla yksistään voida saada aikaan tällaista ennaltaehkäisevää vaikutusta. Julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tavoin yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon päätavoitteena on vaikuttaa yritysten käyttäytymiseen markkinoilla ja ehkäistä ennalta, että kyseiset yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailua rajoittavalla tavalla.

48. Yhtäältä on niin, että jos yksityisten (joilla on usein ensikäden tietoa kartelleista tai muusta kilpailua rajoittavasta menettelystä) käytössä on tehokkaita yksityisoikeudellisia oikeuskeinoja, on todennäköisempää, että suurempi määrä lainvastaisia rajoituksia paljastetaan ja että rikkojat saatetaan vastuuseen.²⁵ Paljastumisriski kasvaa siis huomattavasti. Toisaalta on niin, että vaikka yksittäisen vahingonkorvausvaatimuksen ennaltaehkäisevä vaikutus on todennäköisesti pieni, juuri *potentiaalistien* vaatimuksen esittäjien lukumäärä yhdistettynä suurempaan paljastumisen riskiin selittää omalta osaltaan, miksi yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa koskevat mekanismit (kuten vahingonkorvauskanteet) ovat tehokas keino sen varmistamiseksi, että kilpailusääntöjä noudatetaan.²⁶

49. Toiseksi on palautettava mieleen, että kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutunut vahinko on tavallisesti pelkästään taloudellista vahinkoa. Vaikka välitön vahinko tiettyjen henkilöiden taloudellisille eduille voi olla suhteellisen yksinkertaista määrittää ja näyttää toteen, on kuitenkin syytä korostaa, että kilpailuoikeuden rikkomiset aiheuttavat myös välillistä vahinkoa ja yleisemmin kielteisiä seurauksia markkinoiden rakenteelle ja toiminnalle. On sanomattakin selvää, että vahingon määrän laskemiseen tai vahingon toteen näyttämiseen, puhumattakaan syy-yhteydestä, joissa argumentoidaan vaihtoehtoisten tapahtumankulkujen perusteella, liittyy hyvin moninaisia ongelmia.

50. Laittomista kilpailunrajoituksista aiheutuva todellinen vahinko on kuitenkin pohjimmiltaan tällaisista rajoituksista seuraava hukkavaikutus eli kyseessä olevasta kilpailua rajoittavasta menettelystä aiheutunut taloudellisen tehokkuuden menetys. Tämä tarkoittaa sitä, että kilpailuoikeuden rikkomiseen perustuvissa vahingonkorvauskanteissa määritetty vahinko ilmentää todellisuudessa

²⁵ Vaikka komissio korostaa vahingonkorvauskanteiden korvaavaa tehtävää, se myöntää kuitenkin niiden hyödyllisyyden ehkäistäessä ennalta, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailua rajoittavalla tavalla. Ks. tässä tarkoituksessa komission valkoinen kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista KOM(2008) 165 lopullinen, s. 3 viitteineen. Saatavilla osoitteesta: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/whitepaper_fi.pdf (viitattu 22.1.2019).

²⁶ Ks. myös julkisasiamies Van Gervenin ratkaisuehdotus Banks (C-128/92, EU:C:1993:860, 44 kohta).

rikkomisesta johtuvaa taloudellista tehottomuutta ja siitä seuraavaa menetystä, joka aiheutuu yhteiskunnalle kokonaisuudessaan kuluttajien hyvinvoinnin huonontumisena. Kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan vahingon korvaamista koskevan kanteen korvaavalla tehtävällä on lopultakin siis mielestäni pienempi merkitys kuin sen ennaltaehkäisevällä tehtävällä.

51. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella ryhdyn nyt tarkastelemaan nimenomaisesti korkeimman oikeuden esittämiä kysymyksiä.

B Esitettyjen kysymysten tarkastelu

52. Kolmesta ennakkoratkaisukysymyksestä kaksi on esitetty vaihtoehtoisesti (vastausta pyydetään sen mukaan, miten ensimmäiseen kysymykseen vastataan). Kaikki kolme kysymystä liittyvät olennaisesti toisiinsa, ja niillä pyritään saamaan selvennystä yhteen asiaan: edellytetäänkö unionin oikeudessa, että kansallisessa tuomioistuimessa nostetussa yksityisoikeudellisessa vahingonkorvauskanteessa yksityisen on voitava hakea korvausta unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta yhtiöltä, joka on jatkanut kartelliin osallisen liiketoimintaa? Onko taloudellisen jatkuvuuden periaatetta toisin sanoen sovellettava tässä asiayhteydessä?

53. Tähän kysymykseen on mielestäni vastattava myöntävästi.

54. Voidakseni selittää, miksi näin on, tarkastelen peräkkäin ensimmäistä ja toista kysymystä.

1. Korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittäminen kuuluu unionin oikeuden soveltamisalaan

55. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa selvittää ensimmäisellä kysymyksellään, määritetäänkö SEUT 101 artiklan vastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamisesta vastuussa olevat henkilöt unionin oikeuden perusteella vai kuuluko tämä kysymys kansallisen oikeuden soveltamisalaan.

56. Useimmat nyt käsiteltävässä asiassa huomautuksia esittäneet osapuolet ovat väittäneet, että korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittäminen on kysymys, johon sovelletaan kansallista oikeutta. Niiden mukaan jäsenvaltioilla tältä osin olevaa liikkumavaraa rajaavat vastaavuus- ja tehokkuusperiaate.

57. En ole asiasta samaa mieltä.

58. Yhtäältä on niin, että koska SEUT 101 artiklalla on välitön oikeusvaikutus, sillä on oikeudellisia seurauksia yksityisten välisissä suhteissa ja se luo siis yksityisille oikeuksia, joita kansallisten tuomioistuinten on suojattava. Kuten edellä on todettu, unionin tuomioistuin on johtanut SEUT 101 artiklan välittömästä oikeusvaikutuksesta – jokaisella – olevan oikeuden vaatia kyseisen määräyksen rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamista. Toisaalta on niin, että unionin tuomioistuin on katsonut toistuvasti tässä yhteydessä, että jäsenvaltioiden on annettava kyseisen oikeuden käyttämistä koskevat yksityiskohtaiset säännöt, kunhan vastaavuutta ja tehokkuutta koskevia (vähimmäis)vaatimuksia noudatetaan.²⁷

²⁷ Erityisesti tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 24 ja 29 kohta) ja tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 61 ja 62 kohta). Ks. lisäksi tuomio 14.6.2011, Pfeleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, 29 ja 30 kohta); tuomio 6.6.2013, Donau Chemie ym. (C-536/11, EU:C:2013:366, 23 ja 27 kohta) ja tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 23 ja 24 kohta).

59. Onko unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta vastuussa olevien henkilöiden määrittäminen tällainen korvauksen vaatimista koskevan oikeuden käyttöä sääntelevä yksityiskohtainen sääntö? Vai onko se vastuun perustava edellytys, johon sovelletaan unionin oikeutta?

60. Kyse on mielestäni vastuun perustavasta edellytyksestä, johon sovelletaan unionin oikeutta.

61. Niiden henkilöiden määrittäminen, joiden voidaan katsoa olevan korvausvastuussa, ei ole kysymys, joka koskee joitain korvausvaatimuksen konkreettiseen esittämiseen liittyviä yksityiskohtia, tai säännös, jota sovelletaan korvauksen vaatimista koskevan oikeuden varsinaiseen toteuttamiseen tai täytäntöönpanoon. Korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittäminen on kääntöpuoli oikeudelle vaatia unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamista. SEUT 101 artiklaan perustuvan, korvauksen vaatimista koskevan oikeuden olemassaolo edellyttää näet sitä, että on olemassa sellainen oikeudellinen velvoite, jota ei ole noudatettu.²⁸ Se edellyttää myös sitä, että on olemassa henkilö, joka on vastuussa kyseisestä noudattamatta jättämisestä.

62. Kyseinen henkilö voidaan johtaa SEUT 101 artiklasta, joka on määräys, jota sovelletaan yrityksiin. SEUT 101 artiklassa vahvistetun kiellon adressaatit ovat näet yrityksiä, ja unionin tuomioistuin on soveltanut yrityksen käsitettä joustavasti julkisoikeudellisen täytäntöönpanon ja seuraamusmaksujen määrittämisen yhteydessä.

63. Oikeuskäytännössä vahvistettujen periaatteiden mukaan kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Kun tällainen yksikkö rikkoo unionin kilpailuoikeutta, sen on henkilökohtaisen vastuun periaatteen mukaisesti vastattava kyseisestä rikkomisesta.²⁹

64. Tämän perusteella on mielestäni vaikea löytää mitään hyviä syitä, joiden vuoksi korvausvastuussa olevat henkilöt olisi yksityisoikeudellisen vastuun yhteydessä määritettävä eri perusteella. Päinvastoin.

65. Komissio ehdotti suullisessa käsittelyssä, että se, ettei unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä ole mainittu asiasta mitään, yhdessä sen kanssa, että direktiivissä 2014/104 viitataan nykyään nimenomaisesti yritysten yhteisvastuuseen kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneista vahingoista,³⁰ osoittaa, että niiden henkilöiden määrittäminen, joiden on katsottava olevan vastuussa, kuuluu kansallisen oikeuden soveltamisalaan, kunhan vastaavuus- ja tehokkuusperiaatetta noudatetaan. Se, ettei unionin tuomioistuimella ole ollut tilaisuutta selvittää tätä kysymystä – tai että unionin lainsäätäjä on sisällyttänyt kyseiseen direktiiviin yritysten yhteisvastuuta koskevan säännöksen – ei kerro kuitenkaan paljoa siitä normatiivisesta perustasta, jonka nojalla korvausvastuussa olevat henkilöt olisi määritettävä, eikä myöskään niistä periaatteista, joita kyseisiä henkilöitä määritettäessä on sovellettava.

66. Korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittäminen vaikuttaa suoraan itse korvauksen vaatimista koskevan oikeuden olemassaoloon. Se on sinällään kysymys, jolla on perustavanlaatuista merkitystä samalla tavalla kuin oikeudella vaatia vahingonkorvausta itsessään. Kuten syy-yhteyden osalta, joka on toinen vastuun perustava edellytys, vastuussa olevat henkilöt on siis määritettävä unionin oikeuden perusteella.

28 Jo W. Hohfeld on esittänyt ajatuksen oikeuksien ja oikeudellisten velvoitteiden keskinäisestä vastaavuudesta. Ks. W. Hohfeld, "Some Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning", Yale Law Journal, nide 23, 1913, s. 16–59, erityisesti s. 30–32. Ks. myös W. Van Gerven, "Of rights, remedies and procedures", Common Market Law Review, nide 37, 2000, s. 501–536, erityisesti s. 524.

29 Ks. esim. tuomio 11.12.2007, ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775, 38 ja 39 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); tuomio 13.6.2013, Versalis v. komissio (C-511/11 P, EU:C:2013:386, 51 kohta) ja tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin (C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 39 kohta).

30 Direktiivin 2014/104 11 artiklan 1 kohdassa todetaan seuraavaa: "Jäsenvaltioiden on varmistettava, että yritykset, jotka ovat rikkoneet kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnalla, vastaavat kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti siten, että kukin kyseisistä yrityksistä on velvollinen korvaamaan vahingon kokonaisuudessaan ja vahinkoa kärsineellä osapuolella on oikeus vaatia miltä tahansa kyseisistä yrityksistä täyttä korvausta, kunnes se on saanut täyden korvauksen."

67. Vastuun perustavien edellytysten on oltava yhtenäisiä.³¹ Jos korvausvastuussa olevat henkilöt ovat eri henkilöitä eri jäsenvaltioissa, on olemassa ilmeinen vaara siitä, että talouden toimijoita kohdellaan eri tavalla sen mukaan, missä valtiossa yksityisoikeudellinen korvausvaatimus käsitellään. Unionin kilpailuoikeuden tehokkaan täytäntöönpanon kannalta se, että jäsenvaltioille annetaan harkintavalta määrittää korvausvastuussa olevat henkilöt, voisi rajoittaa huomattavasti oikeutta vaatia korvausta. Eri sääntöjen soveltaminen eri jäsenvaltioissa sellaiseen perustavanlaatuihin kysymyksiin, joka vaikuttaa suoraan itse korvauksen vaatimista koskevan oikeuden olemassaoloon, olisi lisäksi vastoin yhtä unionin kilpailuoikeuden perustavanlaatuista tavoitetta, jona on luoda sisämarkkinoilla toimiville yrityksille mahdollisimman yhdenmukaiset toimintaedellytykset (level playing field), ja tämän lisäksi se myös houkuttelisi etsimään edullisempaa oikeuspaikkaa (forum shopping).³²

68. Tällainen ratkaisu vaikuttaisi loppujen lopuksi haitallisesti vahingonkorvauskanteiden ennaltaehkäisevään tehtävään ja siis unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanon tehokkuuteen eli tavoitteeseen, jolle unionin tuomioistuin on antanut oikeuskäytännössä erityistä painoarvoa.

69. Kansallisessa tuomioistuimessa nostetun yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen osalta unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta vastuussa olevat henkilöt olisi siis määritettävä unionin oikeuden nojalla SEUT 101 artiklan (tai tapauksesta riippuen SEUT 102 artiklan) pohjalta.

70. Merkitseekö tämän sitä, että taloudellisen jatkuvuuden periaatetta olisi sovellettava kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvan, kansallisessa tuomioistuimessa nostetun vahingonkorvauskanteen osalta korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittämiseksi?

2. Onko taloudellisen jatkuvuuden periaatetta sovellettava määritettäessä korvausvastuussa olevia henkilöitä kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä?

71. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään, sovelletaanko korvausvastuussa olevien henkilöiden määrittämiseen samoja periaatteita, jotka unionin tuomioistuin on vahvistanut seuraamusmaksujen määräämisen yhteydessä.

72. On hyödyllistä palauttaa ensin lyhyesti mieleen taloudellisen jatkuvuuden periaatetta koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön johtavat ajatukset. Tässä yhteydessä on muistutettava, että kyseistä oikeuskäytäntöä on kehitetty unionin kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteydessä.

73. Taloudellisen jatkuvuuden periaate heijastaa yrityksen laajaa määritelmää unionin kilpailuoikeudessa. Sitä sovelletaan erityisesti silloin, kun rikkomiseen syylistynyt yksikkö on lakannut olemasta joko oikeudellisesti tai taloudellisesti. Kuten unionin tuomioistuin on selittänyt, on niin, että jos seuraamus olisi määrättävä yritykselle, joka on oikeudellisesti edelleen olemassa mutta joka on lopettanut liiketoimintansa, tällaisella seuraamuksella ei olisi ennaltaehkäisevää vaikutusta.³³

31 Julkisiasiamies Van Gervenin ratkaisuehdotuksen Banks (C-128/92, EU:C:1993:860) 49–54 kohta koskee tällaisia edellytyksiä (vahingon olemassaolo, väitetyn vahingon ja moititun menettelyn välinen syy-yhteys sekä tällaisen menettelyn lainvastaisuus). Kyseisessä arvioinnissa henkilöt, joiden on katsottava olevan vastuussa, näyttävät implisiittisesti olevan yrityksiä, jotka ovat osallistuneet lainvastaan menettelyyn.

32 Ks. syy-yhteyttä koskevaan kysymykseen liittyvän samankaltaisen päättelyn osalta julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:45, 29 kohta).

33 Tuomio 11.12.2007, ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775, 40 ja 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

74. Vaikka henkilökohtainen vastuu on edelleen pääsääntö, syy siihen, että vastuun katsotaan ulottuvan yksikköön, joka on jatkanut unionin kilpailuoikeutta rikkoneen yksikön toimintoja, on yleisesti ottaen se, että yritykset voisivat muutoin välttää seuraamukset muuttamalla identiteettiään uudelleenjärjestelyillä, luovutuksilla tai muilla oikeudellisilla tai organisatorisilla muutoksilla. Tällä vaarannettaisiin tavoite, joka koskee kilpailuoikeuden vastaisesta käyttäytymisestä rankaisemista sekä tällaisen käyttäytymisen toistumisen estämistä ennaltaehkäisevillä seuraamuksilla.³⁴

75. Unionin kilpailuoikeuden kannalta katsoen oikeudellisesta tai organisatorisesta muutoksesta ei siis välttämättä seuraa, että syntyy uusi yritys, joka on vapautettu rikkomiseen syyllistyneen edeltäjänsä menettelyä koskevasta vastuusta, jos nämä kaksi yksikköä ovat taloudelliselta kannalta samat. Tässä suhteessa rikkomiseen syyllistyneen yksikön ja sitä seuranneen yksikön oikeudellisilla muodoilla ei siis ole unionin tuomioistuimen mukaan merkitystä.³⁵ Näin on, koska taloudellisesti arvioiden yksikkö on edelleen sama.

76. Mielestäni ne kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteydessä esitetyt argumentit, joilla pyritään oikeuttamaan yrityksen laajaan käsitteeseen ja siitä läheisesti seuraavaan taloudellisen jatkuvuuden periaatteeseen turvautuminen, ovat päteviä myös unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamista koskevan yksityisoikeudellisen vaatimuksen yhteydessä. Näin on, koska myös yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen tehtävänä on samalla tavoin kuin kilpailuviranomaisten suorittaman kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tehtävänä – vaikeivät ne perustukaen samaan mekanismiin – ehkäistä ennalta, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailua rajoittavalla tavalla. Kuten Vantaan kaupunki on huomauttanut, julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen kilpailuoikeuden täytäntöönpano muodostavat yhdessä kattavan, tosin kaksiosaisen, täytäntöönpanojärjestelmän, jota olisi tarkasteltava kokonaisuutena.

77. Sillä, ettei taloudellisen jatkuvuuden periaatetta sovellettaisi vahingonkorvauskanteiden yhteydessä, heikennettäisiin huomattavasti sitä ennaltaehkäisevää tekijää, että *jokainen* voi vaatia vahingonkorvausta unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta.

78. Lisäksi, kuten nyt käsiteltävä asia sopivasti osoittaa, yritykset voisivat välttää yksityisoikeudellisen vastuun yritysjärjestelyillä tai muilla järjestelyillä, joiden johdosta yksityisten olisi käytännössä mahdotonta käyttää SEUT 101 artiklaan perustuvaa oikeuttaan saada korvausta. Skanska, NCC Industry ja Asfaltmix ovat kaikki väittäneet tältä osin unionin tuomioistuimessa, että Vantaan kaupunki olisi voinut hakea korvausta tätä nykyä puretuilta yhtiöiltä. Vaikka Suomen yhtiölainsäädännössä näytetään sallittavan se, että vahinkoa kärsinyt osapuoli ryhtyy tällaisiin toimenpiteisiin, on kuitenkin vaikea kuvitella, miten tällainen toimintamalli voisi varmistaa yksityiselle tehokkaan oikeuden saada korvausta: kuten on hyvin tiedossa, alastoman taskuja on vaikea tyhjentää.

79. Saattaisi tietenkin olla ongelmallista, että yhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa vahingosta, joka on aiheutunut toisen (puretun) yhtiön kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä, pelkästään siitä syystä, että kyseinen yhtiö on jatkanut rikkomiseen syyllistyneen yhtiön liiketoimintaa. Voitaisiin siis väittää, että taloudellisen jatkuvuuden periaatteen soveltaminen vahingonkorvausvaatimukseen järkyttää tällaisten vaatimusten yksityisoikeudellista logiikkaa, kun otetaan huomioon erityisesti se, että rikkomiseen syyllistynyt ja korvausvastuussa oleva henkilö eivät (oikeudellisesti) ole samat.

80. Tähän ratkaisuun ei mielestäni liity kuitenkaan mitään tavanomaisesta poikkeavaa tai muuten yllättävää. Kuten olen edellä selittänyt, kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvat vahingonkorvauskanteet muodostavat olennaisen osan unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa, ja kyseisellä täytäntöönpanojärjestelmällä pyritään (kokonaisuutena tarkasteltuna) ensisijaisesti ehkäisemään ennalta, että yritykset ryhtyvät käyttäytymään kilpailua rajoittavalla tavalla. Tässä järjestelmässä vastuu

34 Ks. mm. tuomio 11.12.2007, ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775, 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 18.12.2014, komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin (C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 40 kohta).

35 Tuomio 11.12.2007, ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775, 43 kohta).

liittyy varoihin eikä niinkään tiettyyn oikeussubjektiin. Taloudelliselta kannalta tarkasteltuna siis saman yrityksen, joka syyllistyi rikkomiseen, katsotaan olevan vastuussa sekä julkisoikeudellisista seuraamuksista että yksityisoikeudellisista vahingoista. Kun otetaan huomioon se, että julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen täytäntöönpano täydentävät toisiaan ja muodostavat yhden kokonaisuuden kaksi osaa, ratkaisu, jossa käsitettä ”yritys” tulkittaisiin eri tavalla aina sen kulloisenkin mekanismin mukaan, johon unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanossa turvaudutaan, olisi yksinkertaisesti kestämaton.

81. Olen näin ollen sitä mieltä, että SEUT 101 artiklaa on tulkittava siten, että määritettäessä kyseisen artiklan rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta vastuussa olevaa henkilöä taloudellisen jatkuvuuden periaatetta on sovellettava siten, että kansallisessa tuomioistuimessa nostetun yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä yksityinen voi hakea korvausta yhtiöltä, joka on jatkanut kartelliin osallisen liiketoimintaa.

82. Ennen ratkaisuehdotuksen esittämistä on syytä kuitenkin esittää viimeinen huomautus, joka perustuu NCC:n istunnossa esittämiin argumentteihin.

83. NCC pyysi suullisissa lausumissaan unionin tuomioistuinta rajoittamaan tuomionsa ajallisia vaikutuksia, jos unionin tuomioistuin katsoisi, että taloudellisen jatkuvuuden periaatetta on sovellettava määritettäessä niitä henkilöitä, jotka ovat yksityisoikeudellisessa vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta aiheutuneista vahingoista. Kyseinen pyyntö perustui kuitenkin yleiseen ja puutteellisesti perusteltuun vaatimukseen niiden taloudellisten seurausten osalta, joita tällaisella tulkinnalla olisi yhtiöitä ostaneille talouden toimijoille. Kyseinen pyyntö olisi siten hylättävä heti alkuun tarvitsematta tutkia yksityiskohtaisesti, ovatko kaksi oikeuskäytännössä vahvistettua tuomion ajallisten vaikutusten rajoittamista koskevaa kumulatiivista edellytystä täyttyneet nyt käsiteltävässä asiassa.³⁶

IV Ratkaisuehdotus

84. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa korkeimman oikeuden esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

SEUT 101 artiklaa on tulkittava siten, että määritettäessä kyseisen artiklan rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta vastuussa olevaa henkilöä taloudellisen jatkuvuuden periaatetta on sovellettava siten, että kansallisessa tuomioistuimessa nostetun yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä yksityinen voi hakea korvausta yhtiöltä, joka on jatkanut kartelliin osallisen liiketoimintaa.

³⁶ Ks. kyseisten edellytysten osalta esim. tuomio 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International ym. (C-110/15, EU:C:2016:717, 59–61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).